

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ

(पूर्वीचे पुणे विद्यापीठ)

डॉ. प्रभाकर देसाई

एम.ए., पीएच.डी.

संचालक

राष्ट्रीय सेवा योजना

गणेशखिंड, पुणे - ४११ ००७

कार्यालय क्र. : ०२०-२५६२२६८८/८९
: ०२०-२५६२२६९०/९९
: ०२०-२५६२२६९२
: ०२०-२५६९७३४९

स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव

रासेयो/२०२२-२३/६०८

दि. ०५/०५/२०२२

प्रति,

मा. प्राचार्य/संचालक

रासेयो संलग्नित व स्वायत्त महाविद्यालये व परिसंस्था,

फक्त पुणे शहर व पुणे ग्रामीण (पुणे जिल्हा)

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ

विषय : प्रौढ शिक्षणांतर्गत 'प्रत्येकाला शिकवा' (Each One Teach One) उपक्रम राबवणेबाबत

संदर्भ : रासेयो/२०२१-२२/४६९, दि. १८/०२/२०२२ चे परिपत्रक

महोदय/महोदया

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ व रोटरी इंडिया लिटरसी मिशन, पुणे यांच्यामधील सामंजस्य करारानुसार राष्ट्रीय सेवा योजना स्वयंसेवकांमार्फत निरक्षर प्रौढ व्यक्तींना प्रशिक्षित करण्याचे धोरण निश्चित करण्यात आले आहे. त्यानुसार सदर उपक्रमाच्या नियोजन बैठकीचे व प्रशिक्षणाचे आयोजन दूरदृश्यप्रणालीद्वारे यापूर्वी करण्यात आले होते. यामध्ये पुणे शहर व पुणे ग्रामीण विभागातून कार्यक्रम अधिकारी व स्वयंसेवक सहभागी झाले होते.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या संलग्न महाविद्यालयांमधील एककांच्या माध्यमातून निरक्षर प्रौढ व्यक्तींना साक्षर करण्याकरिता सर्व रासेयो स्वयंसेवकांचा सहभाग आवश्यक आहे. प्रत्येक रासेयो स्वयंसेवक किमान एका निरक्षर प्रौढ व्यक्तीस साक्षर करतील व या करिता आवश्यक सैक्षणिक साहित्य, मार्गदर्शिका सोबत जोडली आहे. त्यानुसार प्रौढ साक्षरता उपक्रम राबविण्यात यावा. सदर शैक्षणिक साहित्य मार्गदर्शिका आपल्या महाविद्यालयातील प्रत्येक रासेयो स्वयंसेवकांपर्यंत पोहचवावी व किमान एका निरक्षर प्रौढ व्यक्तीस साक्षर करण्याची जबाबदारी द्यावी.

रासेयो स्वयंसेवकाने किमान एका प्रौढ व्यक्तीस प्रशिक्षित केल्यानंतर त्या व्यक्तीची स्वयंसेवकांमार्फतच परीक्षा घेण्यात येईल. याकरिताची प्रश्नपत्रिका आपणास देण्यात येईल व परीक्षेनंतर कार्यक्रम अधिकारी तपासणी करून सदर प्रौढ व्यक्ती साक्षर झाल्याबाबतची माहिती रासेयो कार्यालयास कळवतील. सदर प्रौढ व्यक्ती साक्षर झाल्यानंतर रोटरी इंडिया लिटरसी मिशन तर्फे संबंधित प्रौढ व्यक्तीस साक्षरतेच प्रमाणपत्र देण्यात येईल.

प्रौढ साक्षरता उपक्रमाची माहिती (साक्षर करण्यात येणाऱ्या व्यक्तीच्या संपूर्ण माहितीसह) या <https://forms.gle/6i5ofUvWq7GviKC9A> गुगल फॉर्ममध्ये भरून त्वरीत सादर करावी व सदर उपक्रम अधिक प्रभावीपणे आपल्या महाविद्यालयामार्फत राबविण्यात यावा. कळावे, ही विनंती.

संचालक
राष्ट्रीय सेवा योजना

प्रगती

This primer introduces 'matras' to your learner. Introduce one 'matra' at a time. Explain how a letter is joined with a matra to form a new sound, for example, 'म'+ 'ा' = 'मा'. Combine different letters with the same 'matra' to form new words, for example, 'मा'+ 'ला' = 'माला'. Your learner must first read and then write the word and sentences in every lesson. Ask the learners to make their own words.

या पुस्तकातून विद्यार्थ्यांना मात्रांचा परिचय होणार आहे. एका वेळेस एकच मात्रा शिकवा. त्यांना सविस्तर असे समजवा की एका अक्षराला मात्रा जोडल्यावर कसा नवीन शब्द तयार होतो. 'म' + 'ा' = मा. नवीन शब्द बनविण्यासाठी एक-एक मात्रा धरून वेगवेगळी अक्षरे बनवा. 'मा' + 'ला' = माला. विद्यार्थ्यांनी प्रत्येक धड्यातील पहिली अक्षरे वाचावी आणि नंतर लिहावीत. विद्यार्थ्यांना स्वतःहून शब्द तयार करायला सांगा.

Let your learner read and write the lesson on her/his own. Help when s/he asks for it and correct mistakes if any. Teach your learner to write her/his name and address. Make your learner read stories and write on various topics to improve her/his reading and writing skills. Give dictation to your learner to increase their writing speed.

विद्यार्थ्यांला धडा स्वतःहून वाचू द्या आणि लिहू द्या. जेव्हा ते सांगतील तेव्हाच मदत करा किंवा ते जर चुकले तरच त्यांना सांगा व सुधारणा करून घ्या. विद्यार्थ्यांला आपले नाव व पत्ता लिहायला शिकवा. स्वतःची वाचण्याची आणि लिहिण्याची क्षमता वाढविण्यासाठी विद्यार्थ्यांला सांगा की गोष्टींची पुस्तके वाचा आणि वेगवेगळ्या विषयांवर लिहा. विद्यार्थ्यांची लिहिण्याची गती वाढविण्यासाठी त्यांच्याकडून शुद्धलेखन लिहून घ्या.

Teach your learner names of various birds, animals, fruits, vegetables, days of the week, months, seasons, etc. S/he also needs to recognize the list of symbols and their usage provided in the primer. By now, your learner should be able to read, comprehend and answer questions in full sentences. At the end of this primer your learner should be able to master reading and writing independently.

विद्यार्थ्यांना वेगवेगळे पक्षी, प्राणी, फळे, भाज्या, आठवडयाचे दिवस, महिने आणि ऋतुंची नावे शिकवा. पुस्तकात दिलेल्या वेगवेगळ्या संकेतांना समजणे आणि त्याचा वापर करणे विद्यार्थ्यांना उपयोगाचे आहे. आता विद्यार्थ्यांला समजून घेऊन पूर्ण वाक्यांमध्ये प्रत्युत्तर देता आले पाहिजे. या पुस्तकाच्या शेवटीपर्यंत विद्यार्थ्यांला स्वतंत्रपणे लिहिता-वाचता आले पाहिजे.

अ- 'अ' ची मात्रा नसते. याचा उच्चार (अ) च्या रूपामध्ये सर्व विना मात्रांच्या वर्णांत होतो.
आ ची मात्रा (१)

न+ा+व=नाव

ग+ा+य=गाय

ह+ा+त=हात

व+ा+घ=वाघ

त+ा+र+ा=तारा

म+ा+ळ=माळ

प+ा+य=पाय

अ+ा+क+ा+श=आकाश

सा+ख+र

साखर

ना+र+ळ

नारळ

द+र+वा+जा

दरवाजा

का+का

काका

च+र+खा

चरखा

ब+दा+म

बदाम

भ+ग+वा+न

भगवान

शा+ळा

शाळा

लाल

सजा

काम

नाक

गाजर

कागद

चहा

पापड

कमला

पालक

वादक

तबला

कान

घसा

महान

लहान

गाजर खा. कमला बदक बघ. तबला वाजव पापड खा.
आंबा खा. राजन काम कर. चहा कर. गगन तारा बघ. वाघ आला.

अभ्यास

'आ' ची मात्रा योग्य ठिकाणी लावून खाली दिलेले शब्द पूर्ण करा.

ग		य	=		प		ट	=		च		क	=		कप		ट	=	
तबल			=		दरव		जा	=		क		ल	=		हज		र	=	

इ ची मात्रा (ि)

क्ष+ि+त्र+य=क्षत्रिय

ि+ग+ट+ा+र=गिटार

ि+व+म+ा+न=विमान

ि+र+क्ष+ा=रिक्षा

ि+व+ण+ा=विणा

ि+म+श+ा+=मिशा

ि+ग+ध+ा+ड=गिधाड

ि+च+म+ण+ी=चिमणी

नि+य+म

नियम

मि + ल

मिल

पि + न

पिन

र + वि

रवि

शि+का+र

शिकार

रि+म+झि+म

रिमझिम

प+रि+वा+र

परिवार

नि+शा+ण

निशाण

निवांत

हिवाळा

रहिवासी

रिबन

पिंजरा

निवास

निळसर

दिवस

कवि

निकाल

शिकार

गिटार

नियम

परिवार

पिवळा

झिलमिल

आकाश निळसर आहे. टिळक जयंती करूया. फेब्रुवारीत हिवाळा येतो.
रिमझिम पाऊस आला. नियम पाळा. पिवळा गुलाब छान दिसतो.

अभ्यास

चित्र पाहून वाक्य पूर्ण करा. :

आला.

विशाल

बघ.

विनय

मार.

बाजूला ठेव.

पानाचा

खा.

उड.

ई ची मात्रा (ी)

व+ी+ज=वीज

ह+त्त+ी=हत्ती

ज+ी+प=जीप

द+ी+प+क=दीपक

ह+र+ी+ण=हरीण

ब+क+र+ी=बकरी

त+ी+ळ=तीळ

स+ी+त+ी+फ+ळ=सीताफळ

ती + न

तीन

खी + ळ

खीळ

पा + णी

पाणी

मी + ठ

मीठ

वि + टी

विटी

श+ी+त+ल

शीतल

ग+ी+त+ी+ई

गीताई

च+क+ल+ी

चकली

जीपगाडी

दीक्षा

जीभ

खीर

चीर

जीव

गीता

ढीग

दीन

दीर

धीरज

दीदी

भीमराव

सीताराम

दीपमाळ

सीमा

पाणी वाचवा जीवन वाचवा. दिवाळी आली. दीप मालवला. दीपमाळ सजवली.
सनई वाजली. वीणा गाडीत चढ. शशी वाटीतुन खीर खा. राम सीताफळ खा.

अभ्यास

‘ई’ ची मात्रा असलेल्या चित्रांची नावे ओळखा व लिहा. :

उ ची मात्रा (उ)

प + उ + री = पुरी

ग + उ + ल = गुळ

म + उ + क + उ + ट = मुकुट

ग + उ + ल + अ + ब = गुलाब

ध + न + उ + ष्य = धनुष्य

ब + अ + ह + उ + ल + णी = बाहुली

स + उ + प + अ + र + णी = सुपारी

प + उ + ज + अ + र + णी = पुजारी

गु + ण

गुण

ध + नु

धनु

म + नु

मनु

सु + न

सुन

मु + नी

मुनी

सुं + द + र

सुंदर

कु + द + ल

कुदळ

कु + लु + प

कुलुप

कुंदन

सुई

गुलाल

खुळा

कुत्री

तुतारी

गुजरात

बुलबुल

सुरंग

मुकुट

चतुर

चुपचाप

गुजरात

फुलवारी

मंजुळ

चुणचुणीत

केसात गुलाब घाल. फुलबाग फुलांनी बहरली. धनुष्य नीट धर. घराला कुलुप लाव
गुलाल उधळ. पुजारी मंदिरात आहेत. गुळ गोड आहे.

अभ्यास

चित्राच्या नावाला अधोरेखित करा.

खुंटी खुरपे खुर्ची

धनुष्य गुलाब कुलुप

दुचाकी सुई धनुष्य

सुपारी गुलाल बुलबुल

मुनी गुळ कुलुप

बाहुली दुमजली मुकुट

ऊ ची मात्रा (ू)

फ + ू + ल = फूल

ब + ू + ट = बूट

स + ू + र्य = सूर्य

च + ू + क + ू = चाकू

क + ू + ज + ू = काजू

च + ू + ल = चूल

झ + ू + ड + ू = झाडू

ख + ज + ू + र + ू = खजूर

फू + ल

फूल

सू + त

सूत

ला + कू + ड

लाकूड

चा + कू

चाकू

कू + ल

कूल

मू + क

मूक

का + जू

काजू

जा + दू + ग + र

जादूगर

नागपूर

सूचना

झूला

पूजा

कापूस

माणूस

लाडू

पूनम

खजूर

मूठ

चूकभूल

कबूतर

पूर्वज

मजूर

कबूतर

पूर्तता

खजूर खा. घरात झाडू मार. चूलीत लाकूड घाल. कानात इल छान दिसतात.
बूट नवीन आहेत. काजू खा. खजूर छान आहेत. सूर्य पूर्वेला उगवला.

अभ्यास

चित्रांच्या पुढील शब्दांना अधोरेखित करा.

खजूर
बूट
सूर्य

मजूर
काजू
कबूतर

चूल
फूल
कूल

चाकू
जादूगर
लाडू

ए ची मात्रा ()

श+े+त+क+र+ी=शेतकरी

क+े+स = केस

म+े+थ+ी = मेथी

व+े+ण+ी = वेणी

क+े+ळ = केळ

ब+े+ड+ू+क=बेडूक

ज+े+व+ण=जेवण

प+े+न=पेन

वे + णी

वेणी

जे+व+ण

जेवण

मे+ज+वा+नी

मेजवानी

ले +झि+म

लेझिम

मे+ह+न+त

मेहनत

मे+ळा+वा

मेळावा

से+वा

सेवा

रे+डी+ओ

रेडीओ

वेळ

खेळ

वेल

सेना

ऐरण

वेद

चेहरा

सेवा

रेघ

शेती

मेघ

देह

लेखक

देऊळ

केर

मेण

मेळावा भरला आहे. शेतकरी शेतात दिवस रात्र काम करतो. देवाला हात जोड वेणी कर. केळ खा. देशाची सेवा कर. देवळात जा. वेळ सांग.

अभ्यास

खालील शब्दात योग्य ठिकाणी मात्रा लावा.

चित्र पाहून रिकाम्या जागा भरा.

खकडा

करसुणी

कळी

थी

जिलबी

वणी

बरीज

तकरी

ऐ ची मात्रा (ै)

ब+ ै +र+ा+ग+ी = बैरागी

ब + ै + ल = बैल

प + ै + स + ा = पैसा

क + ै + र + ी = कैरी

क + ै + द + ी = कैदी

स + ै + ि + न + क = सैनिक

ब + ै + ट + र + ी = बॅटरी

व + ै + म + ि + ि + न + क = वैमानिक

कै + द

कैद

मै + दा

मैदा

कै+ला+श

कैलाश

थै+मा+न

थैमान

फै+ला+व

फैलाव

मै+त्री+ण

मैत्रीण

बै+ठ+क

बैठक

दै+नि+क

दैनिक

नैना

कैलास

मैथिली

भैय्या

कैदखाना

पैज

पैठणी

हैराण

बैठक

दैनिक

पैज

पैरण

वैरण

बैलगाड़ी

वैताग

सदैव

दररोज दैनिक वाचावे. पैठणी भारतीय पेहराव आहे. शिक्षणाचा फैलाव झालाच पाहिजे.
कैरी आंबट गोड आहे. पैज लाव. बैलगाडी जुंपली. मैदानात बैल शिरला.

अभ्यास

शब्द पूर्ण करा.

स+ ै +र

=

न+ ै + ि + त + क

=

क+ ै + व + ा + र + ी

=

न+ ै + न + ा

=

ब+ ै + ठ + क

=

ह+ ै + र + ा + ण

=

ज+ ै + ि + व + क

=

फ+ ै + ल + ा + व

=

ब+ ै + ल + ग + ा + ड + ी

=

ओ ची मात्रा (े)

म+े+र = मोर

प+े+प+ट = पोपट

ट+े+प+ी = टोपी

घ+े+ड+ा = घोडा

भ+े+ज+न = भोजन

ज+े+क+र = जोकर

स+े+न+े = सोने

ढ+े+ल = ढोल

खो + ल

खोल

डो + के

डोके

झो + ळी

झोळी

पो+थी

पोथी

मो+ठा

मोठा

मो+ग+रा

मोगरा

स+मो+सा

समोसा

का+म+चो+र

कामचोर

कोट

बोट

बोल

मोटार

होळी

छोटा

रोटी

धोबी

सोनार

भोजन

मोर

पोपट

घोडा

धोबी

सोमवार

कोकीळा

सोहम भोजन करत आहे.

मोर बागेत नाचत आहे.

जोकर सगळ्यांना हसवतो.

भोजन वेळेवर करावे.

सोहम समोसा खा.

घोडा जोरात पळतो.

अभ्यास

चित्रांच्या पहिल्या अक्षराला ओ ची मात्रा जोडून नवीन शब्द तयार करा.

 म + े + र = मोर

 + े + =

 + े + =

 + े + + =

 + े + + =

औ ची मात्रा (ऐ)

अ+औ+ष+ध = औषध

च+औ+क+ट = चौकट

च+औ+र+स = चौरस

फ+औ+ज+ी = फौजी

च+औ+क+ी+द+ी+र = चौकीदार

श+औ+च+ा+ल+य = शौचालय

म+औ+ल+ा+न+ा = मौलाना

अ+औ+ज+ा+र = औजार

मौ + न

मौन

चौ + क

चौक

गौ+ळ+ण

गौळण

औ+जा+र

औजार

दौ+ल+त

दौलत

कौ+तु+क

कौतुक

पौ+ला+द

पोलाद

शौ+चा+ल+य

शौचालय

चौफेर

मौजमजा

हौस

सौदा

हौद

गौरव

सौरउर्जा

गौरीपूजा

औक्षण

फौजी

औत

दौलत

लौकीक

सौदागर

भौगोलिक

मौखिक

फौजी देशाची रक्षा करतो. गौळण दूध घालते. जलवाहतुकीसाठी नौका वापरावी. शिक्षणाची दौलत सर्वांग सुंदर असते. चौकात तिरंगा फडकतो. नावलौकीक वाढला.

अभ्यास

चित्रांची नावे लिहून वाक्य पूर्ण करा.

पाण्यातून चालते.

मातीची

घरावर आहेत.

शाईने भरली.

घरावर

बसवली.

पाण्याने भरला.

भारतीय महिला

तयार झाली.

अनुस्वार (अं) ची मात्रा (ँ)

प+ं+ख = पंख

ह+ं+स = हंस

प+ं+ख+ा = पंखा

अ+ं+डे = अंडे

घ+ं+ट+ा = घंटा

श+ं+ख = शंख

प+त+ं+ग = पतंग

म+ं+दि+र = मंदिर

अं + ग

अंग

जं + ग

जंग

दं + ग

दंग

तं + ग

तंग

कं + ठ

कंठ

ति+रं+गा

तिरंगा

जं+ग+ल

जंगल

चं+द+न

चंदन

कंस

शंख

रंग

मंगल

वंश

मंद

मंजन

गंगा

झेंडा

कंचन

चंचल

चंदन

वंदन

तरंग

वंगन

सुंदर

मंगल उठ मंजन कर. मंदिरात जाऊन देवाला चंदन लाव आणि घंटा वाजव.
शंख वाजव. मंगल आणि कांचन पतंग उडव. पतंग फार सुंदर आहे. चंदन वंदन कर.

अभ्यास

चित्रांना पाहून त्यांची नावे लिहा.

विसर्ग (अः) ची मात्रा (:)

त+े+ज+ः+प+ुं+ज=तेजःपुंज

न + म + : = नमः

प्रा + त + : = प्रातः

दु + : + ख = दुःख

अतः	शनैः	पुनः	अधः	अन्तः	दुःशासन	उषःकाल	संभवतः
अंतःकरण	दुःशासन	अधःपतन	निःसहाय	दुःसाहस	निःसंतान	निःसंकोच	परिणामतः

तेजःपुंज अंतकरणाने देवपुजा कर. कठीण काम पुनःपुन्हा करावे. संभवतः ते माफ करतीलच.
निःसंकोच माता पित्यांना नमस्कार करावा. अंतःकरण स्वच्छ ठेवावे. उषःकाली उठावे.

धडा १२

रफारचा उपयोग (')

स + ू + य + ' = सूर्य

स + प + ' = सर्प

ब + फ + ' = बर्फ

व + ष + ' = वर्षा

कर्ज	कर्म	कर्क	स्पर्श	अर्थ	खर्च	मार्ग	धर्म
मूर्ती	पार्क	कार्य	कुर्ती	मर्दन	गर्जना	दर्पण	वर्तन

सूर्य ढगात लपला. बर्फ पडल्यावर आनंद होईल. माणसाने कर्म करत रहावे. सर्व भांडी पार्कमध्ये आणली.

ऋ ची मात्रा (ँ)

व + ँ + क्ष = वृक्ष

म + ँ + ग = मृग

न + ँ + प = नृप

त + ँ + ण = तृण

ग + ँ + ह = गृह

क + ँ + ष + क = कृषक

मा + तृ

मातृ

मृ + दु

मृदु

कृ+प+या

कृपया

हृ+द+य

हृदय

आ+कृ+ति

आकृति

सृ+ज+न

सृजन

तृ+ती+य

तृतीय

मृ+दं+ग

मृदंग

घृणा

वृषभ

कृतज्ञ

दृढ

कृपा

कृति

पितृ

कृषि

वृक्ष

तृष्णा

अमृत

कृपाण

मृदु

कृष्णा

वृश्चिक

मृणालिनी

मृग जंगलात पळत आहे. नृप मृगाचा शिकार करत आहे. कृपाण काढून मृगाच्या मागे शिकारी गेला.
कृषक हल चालवतो. भारत आमची मातृभूमी आहे. पत्नी ही गृहलक्ष्मी असते.

अभ्यास

खाली दिलेल्या चित्रांचे आणखी एक नाव लिहा.

तृण

वृक्ष

गृह

कृषक

मृग

अर्धचंद्र चे शब्द ()

क+म+र+ा=कॅमेरा

ल+प+ट+ा+प=लॅपटॉप

ब+ट = बॅट

ट+म+ट+ो=टोमॅटो

ट+क्स+ी = टॅक्सी

ब+ट+री = बॅटरी

ज+के+ट = जॅकेट

क+र+म = कॅरम

मॅ + ट

मॅट

टॅ + क्स

टॅक्स

गॅ + स

गॅस

मॅ+ने+ज+र

मॅनेजर

हॅ + लो

हॅलो

डॅ + नी

डॅनी

बॅ + क

बॅक

कॅ+ड+ब+री

कॅडबरी

मॅजिक

पॅड

रॅली

डॅडी

गॅलरी

अॅक्टिंग

गॉगल

सॉकेट

ऑफर

चॉकलेट

डॉक्टर

शॉपिंग

नॅपकीन

बॉक्स

सॉस

कॉफी

जॅकेट फार सुंदर आहे. गॅसची शेगडी धर. कॅडबरी जांनला दे. आपण कॉफी पिऊ.
 शॉपमध्ये चांगली ऑफर आहे. नॅपकीन बॉक्समध्ये टाक. टोमॅटो सॉस चपातीबरोबर खा.
 डॉक्टर गॉगल घालून गॅलरीत कॉफी घेत आहेत. या बॉक्सवर चॉकलेट फुकट मिळेल.
 बॅकेत मॅनेजर मॅटवर बसले. ऑफर चांगली आहे. अॅक्टिंग करताना टॅक्सी आली.

अभ्यास

योग्य लिहिलेल्या शब्दांना अधोरेखित करा.

कॅमल

कर्मल

कमलॅ

मगी

मॅगी

मॅधी

टॅलबेट

टॅबलेट

टबॅलेट

हॅन

व्हॅन

व्हॅन

ऑफर

आफर

ऑफॅर

डाक्टर

डॉक्टर

डाक्टॅर

धडा १५

र चे प्रयोग (ँ, ऌ)

ग + र = ग्र
ग्र + ह = ग्रह

ट + र = ट्र
ट्र + क = ट्रक

ड + र = ड्र
ड्र + म = ड्रम

फ + र = फ्र
फ्र + म = फ्रेम

ट्र + र = ट्र
ट्र + न = ट्रेन

ट्र + र = ट्र
ट्र + क + ट + र = ट्रॅक्टर

क्र + म

क्रम

भ्र + म

भ्रम

न + म्र

नम्र

उ + ग्र

उग्र

प्रा + ण

प्राण

च + क्र

चक्र

ग्रा + म

ग्राम

ट्रा + म

ट्राम

प्रेम

भद्र

प्रगति

विनम्र

प्रकार

समुद्र

भ्रमण

प्रथम

आम्हाला विनम्र होता आले पाहिजे. झाडे आपल्याला प्राणवायु देतात. भ्रमंती करताना निसर्गावर प्रेम करा.

धडा १६

संयुक्ताक्षर

क् + ष = क्ष
क + क्षा = कक्षा

त् + र = त्र
प + त्र = पत्र

ज् + ञ = ज्ञ
ज्ञा + नी = ज्ञानी

श् + र = श्र
श्र + म = श्रम

(क् + क) = क्क → चक्का

पक्का

धक्का

(च् + छ) = च्छ → अच्छा

मच्छर

गुच्छ

(च् + च) = च्च → कच्चा

सच्चा

बच्चा

(स् + स) = स्स → रस्सी

लस्सी

किस्सा

(प् + य) = प्य → प्यार

प्यास

प्याज

(क् + त) = क्त → भक्त

रक्त

वक्त

(क् + य) = क्य → पक्या

मक्या

वाक्य

(द् + ध) = द्ध → युद्ध

शुद्ध

विरुद्ध

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
	।	ि	ी	ु	ू	े	ै	ो	ौ	ं	ः
क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	कं	कः
ख	खा	खि	खी	खु	खू	खे	खै	खो	खौ	खं	खः
ग	गा	गि	गी	गु	गू	गे	गै	गो	गौ	गं	गः
घ	घा	घि	घी	घु	घू	घे	घै	घो	घौ	घं	घः
च	चा	चि	ची	चु	चू	चे	चै	चो	चौ	चं	चः
छ	छा	छि	छी	छु	छू	छे	छै	छो	छौ	छं	छः
ज	जा	जि	जी	जु	जू	जे	जै	जो	जौ	जं	जः
झ	झा	झि	झी	झु	झू	झे	झै	झो	झौ	झं	झः
ट	टा	टि	टी	टु	टू	टे	टै	टो	टौ	टं	टः
ठ	ठा	ठि	ठी	ठु	ठू	ठे	ठै	ठो	ठौ	ठं	ठः
ड	डा	डि	डी	डु	डू	डे	डै	डो	डौ	डं	डः
ढ	ढा	ढि	ढी	ढु	ढू	ढे	ढै	ढो	ढौ	ढं	ढः
ण	णा	णि	णी	णु	णू	णे	णै	णो	णौ	णं	णः
त	ता	ति	ती	तु	तू	ते	तै	तो	तौ	तं	तः
थ	था	थि	थी	थु	थू	थे	थै	थो	थौ	थं	थः
द	दा	दि	दी	दु	दू	दे	दै	दो	दौ	दं	दः
ध	धा	धि	धी	धु	धू	धे	धै	धो	धौ	धं	धः
न	ना	नि	नी	नु	नू	ने	नै	नो	नौ	नं	नः
प	पा	पि	पी	पु	पू	पे	पै	पो	पौ	पं	पः
फ	फा	फि	फी	फु	फू	फे	फै	फो	फौ	फं	फः
ब	बा	बि	बी	बु	बू	बे	बै	बो	बौ	बं	बः
भ	भा	भि	भी	भु	भू	भे	भै	भो	भौ	भं	भः
म	मा	मि	मी	मु	मू	मे	मै	मो	मौ	मं	मः
य	या	यि	यी	यु	यू	ये	यै	यो	यौ	यं	यः
र	रा	रि	री	रु	रू	रे	रै	रो	रौ	रं	रः
ल	ला	लि	ली	लु	लू	ले	लै	लो	लौ	लं	लः
व	वा	वि	वी	वु	वू	वे	वै	वो	वौ	वं	वः
श	शा	शि	शी	शु	शू	शे	शै	शो	शौ	शं	शः
ष	षा	षि	षी	षु	षू	षे	षै	षो	षौ	षं	षः
स	सा	सि	सी	सु	सू	से	सै	सो	सौ	सं	सः
ह	हा	हि	ही	हु	हू	हे	है	हो	हौ	हं	हः
क्ष	क्षा	क्षि	क्षी	क्षु	क्षू	क्षे	क्षै	क्षो	क्षौ	क्षं	क्षः
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्रु	त्रू	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः
ज्ञ	ज्ञा	ज्ञि	ज्ञी	ज्ञु	ज्ञू	ज्ञे	ज्ञै	ज्ञो	ज्ञौ	ज्ञं	ज्ञः

फळांची नावे

सफरचंद

पपई

केळी

गुलाब

झेंडू

चमेली

आंबा

डाळींब

संत्रा

कमळ

सदाबहार

सुर्यफूल

द्राक्ष

पेरू

फणस

रजनीगंधा

डेहलिया

कुमुदिनी

प्राण्यांची नावे

वाघ

घोडा

हत्ती

बटाटा

वाटाणा

फ्लावर

हरिण

माकड

गाय

वांगी

टोमॅटो

भोपळा

बकरी

मेंढा

कुत्रा

गाजर

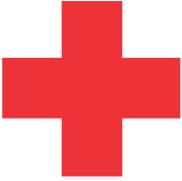

भेंडी

पडवळ

चिन्ह

	धोका आहे		राष्ट्रीय ग्रामीण स्वास्थ्य मिशन		एच.आई.वी (एड्स)
	रेडक्रॉस		पुढे शाळा आहे		परिवार कल्याण
	स्वच्छ भारत		मोबाइल निषेध		साक्षर भारत
	सर्व शिक्षा अभियान		न्याय तटस्थ		भारत सरकार
	शांति		दूरदर्शन		पैसे पाठवण्याचे अॅप
	आयुष्मान भारत		तिरंगा		बस स्टॉप

रोजच्या वापरातील बाकीची चिन्ह असतील तर त्यांची ओळख करून द्या.

खाली दिलेली चित्रे पाहून नावे लिहा.

अभ्यास

शब्द बनवा

खाली दिलेल्या अक्षरांचा वापर करून शब्द तयार करा.

ह र
स ा क ल
फ च ख ब
न आ ऊ ज
त प ळ

१. आज ६. सरळ
२. साबण ७. ताप
३. चाचा ८. पालक
४. ऊन ९. सफर
५. जप १०. काजळ

ली ख
य ई छ ओ
स ध श न
र ल क म
क प

१. ६.
२. ७.
३. ८.
४. ९.
५. १०.

ग ि
सी य न प
क म र श
स ह ल भ
ब द

१. ६.
२. ७.
३. ८.
४. ९.
५. १०.

ली ख
य ई छ ओ
स ध श न
र ल क म
क प

१. ६.
२. ७.
३. ८.
४. ९.
५. १०.

ख री
म छ त प
ना ध ो च
ख य द ज
र क्ष

१. ६.
२. ७.
३. ८.
४. ९.
५. १०.

ह ा ू प
क या ज ध
ब स म ष
न ज र घ
फ त

१. ६.
२. ७.
३. ८.
४. ९.
५. १०.

अभ्यास

दिलेल्या अक्षरांपासून शब्द तयार करा.

फ	ळ	न	प	स	फळ
य	ह	ग	त	ड	डग
थ	र	ह	श	क	शहर
र	ब	ट	ग	च	गटर
त	स	र	म	ब	सरबत

रिकाम्या जागेत योग्य शब्द भरून पूर्ण करा.

र	श	फण	गा	रा
धि	र	कृप	बै	गा
मु	गी	विशा	सो	वा

वाक्य बनवा

खाली दिलेली वाक्य वाचा.

पाणी - आपण जास्त पाणी प्यायले पाहिजे.

मैदान - मुले मैदानात खेळत आहेत.

भोजन - सकस भोजन करणे योग्य आहे.

बाग - बागेत वेगवेगळी रंग बिरंगी फुले आहेत.

दूध - दूध प्यायल्याने आपल्याला ताकद येते.

फळ - फळ खाणे आपल्या तब्येतीसाठी चांगले असते.

खाली दिलेल्या शब्दांपासून वाक्य बनवा.

वर्षा -

गाव -

सकाळ -

कमळ -

सोमवार -

विश्व -

स्त्री -

पुस्तक -

सुंदर -

साक्षर -

गोड -

लेखन-अभ्यास

नाव सुनंदा महांगडे

पत्ता गाव : मु.पो.गणेशपेठ, तालुका : वाई

जिल्हा : सातारा, पिनकोड : ४१२८०३

आपले नांव आणि पत्ता लिहा. :

नाव

पत्ता

आपल्या मित्राचे नांव आणि पत्ता लिहा. :

मित्राचे नांव

पत्ता

आपल्या पाहुण्यांचे नाव आणि पत्ता लिहा. :

पाहुण्याचे नांव

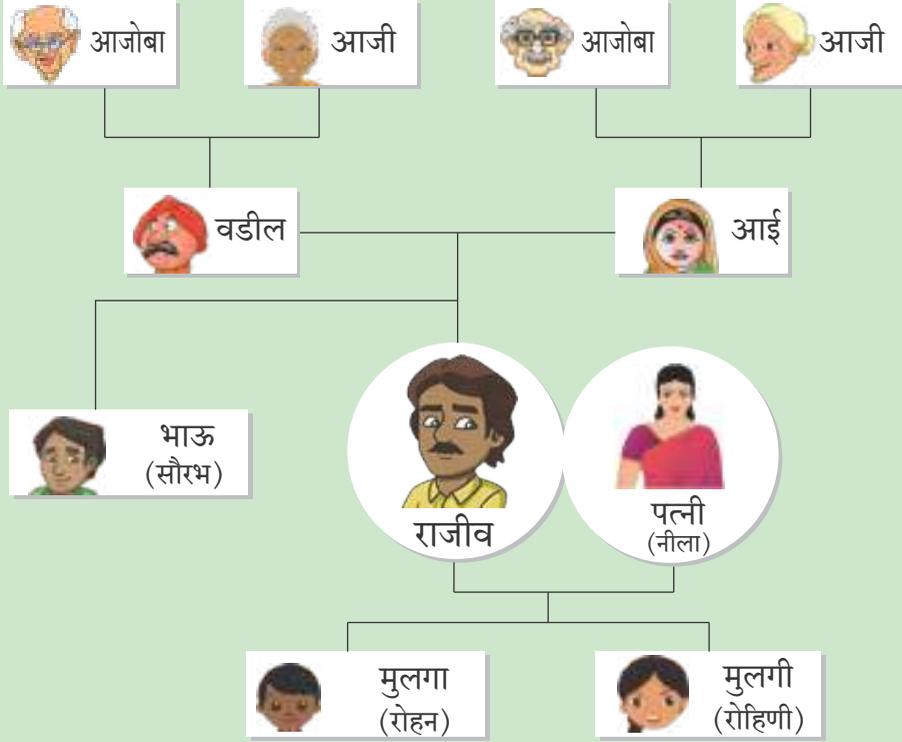
पत्ता

आपल्या प्रिय मित्र/मैत्रिणीबद्दल पाच वाक्ये लिहा.

आपल्या आवडत्या ऋतुबद्दल पाच वाक्ये लिहा.

आपल्या गावात साजरे होणाऱ्या सणांबद्दल लिहा.

परिवार

राजीवचे कुटुंब : राजीवचे आई-वडील आपल्या आजोबांसमवेत साताऱ्यात वास्तव्यास आहेत. राजीवचा भाऊ सौरभ मुंबई येथे राहतो. राजीवचे आजोबा आणि आजी पुण्यामध्ये राहतात. दोघेही सरकारी नोकरी करतात. राजीव आणि नीलाची मुलगी रोहिणी २ वर्षाची असून त्यांचा मुलगा रोहन तिसऱ्या वर्गात शिकतो.

खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- राजीवच्या परिवारात कोण-कोण आहे ?
- राजीवचे आई-वडील कोठे राहात आहेत ? त्यांच्याबरोबर आणखी कोण राहतात ?
- पुण्यामध्ये कोण राहतात ?
- राजीवच्या मुलीचे नांव काय आहे ?

आपल्या परिवाराबद्दल काही वाक्ये लिहा.:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

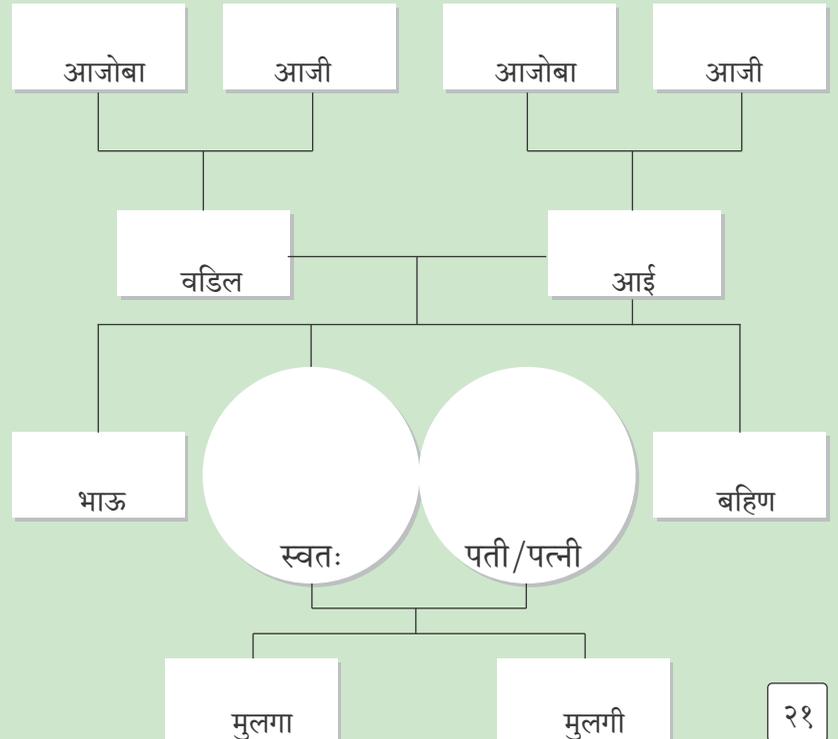
.....

.....

.....

.....

खाली दिलेल्या रिकाम्या जागी आपल्या परिवारातील सदस्यांची नावे लिहा :

गोष्ट

महात्मा गांधी (बापू)

आपण सर्वजण महात्मा गांधींना बापू म्हणतो. त्यांचे पूर्ण नांव मोहनदास करमचंद गांधी होते. त्यांचा जन्म २ ऑक्टोबर रोजी गुजरातमधील पोरबंदर नावाच्या ठिकाणी झाला होता. त्यांनी सत्याच्या आणि अहिंसेच्या मार्गावर चालून इंग्रजांच्या गुलामगिरीतून आपल्या देशाला स्वातंत्र्याकडे नेले, त्यांचे नाव इतिहासात कायमचे अमर झाले.

खाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) महात्मा गांधी यांचे पूर्ण नांव काय होते ?
- २) आपण महात्मा गांधी कोणाला म्हणतो ?
- ३) महात्मा गांधींनी आम्हाला कोणाच्या गुलामीतून स्वातंत्र्य दिले ?

सकाळची सैर (सकाळचे फिरणे)

सकाळचे फिरणे आरोग्यासाठी खूप फायदेशीर आहे. पहाटेची शुद्ध हवा आपल्याला ताजेपणा आणि उत्साह देते, पक्ष्यांच्या किलबिलाटामुळे आणि थंड हवेमुळे मनाला आनंद होतो. ज्यामुळे आपण दिवसभर आनंदी आणि ऊत्साही राहतो. आपण दररोज सकाळी मॉर्निंग वॉकसाठी (सकाळची सैर) बाहेर पडायला हवे.

खाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) (मॉर्निंग वॉक) सकाळची सैर आपल्या मनाला कसे आनंदित करते ?
- २) आमची सकाळची सैर (मॉर्निंग वॉक) मधून आपल्याला काय मिळते ?
- ३) आपण आपली कामे चांगल्या प्रकारे का करतो ?

वृक्ष

वृक्ष हा माणसाचा खरा मित्र आहे, तो निसर्गाची शोभा वाढवितो आणि आपल्याला ऑक्सिजन प्रदान करतो. पर्यावरण शुद्ध ठेवण्यात याचा मोठा वाटा आहे. झाडांमधून आपल्याला फळे, फुले, पाने, झाडांपासून औषधी मिळते. आणि मनाला आनंद होतो. आज झाडे तोडली जात आहेत. ज्यामुळे प्रदुषण वाढत आहे आणि पृथ्वीचे तापमानही वाढत आहे. हिरवळ मनाला प्रसन्न करते. आपण अधिकाधिक झाडे लावावीत, कारण ती आपल्याला प्राणवायू देणारी आहेत.

खाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) झाडे आपल्याला प्राणवायू देणारी आहेत ?
- २) झाडावरून सापडलेल्या २ वस्तूंची नावे सांगा ?
- ३) झाडे तोडून काय नुकसान होते ?

करावे तसे भरावे

दररोज शिंपीच्या दुकानापुढे एक हत्ती येत असे, शिंपी त्याला दररोज केळी देत असे, अशा प्रकारे दोघांची चांगली मैत्री झाली. एके दिवशी शिंपी आजारी पडला. त्यामुळे त्याचा मुलगा दुकानात बसला. नेहमीप्रमाणे हत्ती दुकानात आला म्हणून मुलाने केळीऐवजी त्याच्या सोंडेत सुई दिली. हत्ती शांतपणे निघून गेला. तलावामध्ये जाऊन त्याने सोंडेत पाणी भरून आणले आणि त्या दुकानात आला व शिंप्याच्या मुलाच्या अंगावर सर्व पाणी फवारले. अशा प्रकारे मुलाला त्याच्या कृत्याचे फळ मिळाले.

खाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) शिंपी आणि हत्तीची मैत्री कशी झाली ?
- २) शिंपीच्या मुलाने हत्ती बरोबर काय केले ?
- ३) कथेतून आपण काय शिकलो ?
- ४) हत्तीने कशाप्रकारे मुलाला धडा शिकविला ?

अभ्यास - ६

दिनांक

दिवस

महिना

वर्ष

नावात आलेल्या मात्रांना ओळखा आणि चित्रांबरोबर जोडा.

खाली दिलेल्या मात्रांनी दोन दोन शब्द बनवा.

आ (ा)

उ (उ)

ई (ी)

ऋ (ृ)

ऊ (ू)

इ (ी)

आ ची मात्रा

इ ची मात्रा

उ ची मात्रा

ए ची मात्रा

ओ ची मात्रा

औ ची मात्रा

ऐ ची मात्रा

अं ची मात्रा

अः ची मात्रा

कोणत्याही पाच फुले, प्राणी आणि भाज्यांची नावे लिहा.

फुल →

--	--	--	--	--

प्राणी →

--	--	--	--	--

भाज्या →

--	--	--	--	--

आपल्या गावात होणाऱ्या समस्यांविषयी काही ओळी लिहा.

अभ्यास - ७

दिनांक

दिवस

महिना

वर्ष

जोडून लिहा.

ढ + े + प =

ट + ू + क =

ग + ृ + ह =

प + ँ + ट =

ि + ख + र =

स + ू + य + ्र =

च + ू + न + ा =

व + ँ + द + न =

च + ौ + क + ट =

म + ै + द + ा + न =

खालील चित्रांची नावे लिहा.

आपल्या आवडत्या कवितेच्या किंवा गाण्याच्या पाच ओळी लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

बरोबर वाक्यांना बरोबर चिन्ह (✓) आणि चुकीच्या (x) वाक्यांना चुकीचे चिन्ह लावा.

१. डास चावल्याने आजार होतात.
२. प्रदूषण आरोग्यासाठी चांगले आहे.
३. घरातल्या मुलींना शिक्षण घ्यायला हवे.
४. आपण एकमेकांना मदत करावयास हवी.
५. जेवणापूर्वी हात धुणे योग्य नाही.
६. मोठ्यांचा सन्मान करू नये.
७. मुलाला आणि मुलीला एकसारखी वागणूक देणे गरजेचे आहे.
८. परिश्रम केल्याने फळ मिळत नाही.
९. बालविवाह कायद्याने अपराध आहे.
१०. गरोदर महिलांना टीटेन लसीकरण करणे महत्वाचे आहे.

खाली दिलेल्या वाक्यांना योग्य शब्द भरून पूर्ण करा.

१. आपल्या देशाचे नांव आहे.
२. मतदान देण्याचा (हक्क) अधिकार व्यक्तीला वर्ष पूर्ण झाल्यावर मिळतो.
३. गव्हापासून बनते.
४. एका वर्षात महिने असतात.
५. स्वातंत्र्य दिन ला साजरा केला जातो.
६. प्रजासत्ताक दिन या दिवशी साजरा केला जातो.
७. शिक्षण घेण्याचा सर्वांना आहे.
८. भारताची राजधानी आहे.
९. भारताचे राष्ट्रीय गीत हे आहे.
१०. हे भारताचे प्रधानमंत्री आहेत.

अभ्यास - ९

दिनांक

दिवस

महिना

वर्ष

१. चित्रांची पहिली अक्षरे जोडून शब्द तयार करा.

क		+	स		=	कसा
		+			=	
		+			=	
		+			=	

२. खाली दिलेले शब्द पूर्ण करा.

वं	+	ग	+	न	=	वंगन
	+	ग	+	न	=	
क	+		+	ल	=	
कर	+		+		=	
पन	+		+		=	
	+		+	गर	=	

३. चित्रांची नावे योग्य रितीने लिहा :

	पउनव	उपवन
	लंआ	
	रीनव	
	सबरत	

४. चित्रांची नावे ओळखून योग्य जोडया जुळवा.

करीतशे

सणफ

स्तार

ळेफ

रादो

अभ्यास - १०

दिनांक

दिवस

महिना

वर्ष

१. खाली दिलेले शब्द योग्य प्रकारे लिहा.

मकल कमल णरच

तनव गजंल

गजस कनर

रअक्ष चेनत

२. खाली दिलेल्या शब्दांपासून वाक्य बनवा.

छप्पर

अक्षर

गरम

शहर

आदर

३. खाली दिलेल्या वर्णमालेवरून तीन शब्द बनवा

क

म

श

अ

ज

न

४. खाली दिलेल्या शब्दांवरून चित्र बनवा

आंबा

घर

चष्मा

तलवार

अभ्यास - ११

दिनांक

दिवस

महिना

वर्ष

रिकाभ्या जागा भरा.

३२		३४		३७		३९		
	८०		८३		८५		८७	
१८			२१		२३		२५	२७

खालील संख्यांना घटत्या क्रमाने लिहा.:

७५, २४, ९९, ५०, २, २५, ३२, १८, १९, ४९, ६१

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

खालील संख्यांना चढत्या क्रमाने लिहा.:

५६, ५, ४१, ३९, २६, ४८, १५, ५२, ९५, ३८, ९२

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

बेरिज करा. :

$\begin{array}{r} २३ \\ + ६ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ५५ \\ + ४५ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ८५ \\ + ३९ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ७६ \\ + ४६ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} २७५ \\ + २३ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ३८२ \\ + १४६ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ४६२ \\ + ३९२ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ६७६ \\ + २७७ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ८६८ \\ + ५६५ \\ \hline \end{array}$

--	--	--	--	--	--	--	--	--

वजाबाकी करा.:

$\begin{array}{r} ३६ \\ - ६ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ६६ \\ - ४२ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ८९ \\ - ११ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} १०० \\ - ३९ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} २२८ \\ - १८९ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ३२१ \\ - ३०२ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ६७४ \\ - २५९ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ७४३ \\ - ३८२ \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{r} ९०८ \\ - ५०९ \\ \hline \end{array}$

--	--	--	--	--	--	--	--	--

सोडवा :

 $=$ _____

म्हणून $६ \times ५ =$ _____

सोडवा :

५ चा समुह बनवा

एकूण समुह

शेषांक

७ चा समुह बनवा

एकूण समुह

शेषांक

अभ्यास - १२

दिनांक

दिवस

महिना

वर्ष

गुणाकार करा. :

१६ X ८ = _____ २५ X १८ = _____ १११ X ४४ = _____ ३१६ X २६ = _____ ६५९ X ५२३ = _____

भागाकार करा :

४) २८ (_____ ५) ४० (_____ ६) ७२ (_____ ८) ६४ (_____ १०) ८० (_____ ११) ९९ (_____ १२) ४८ (_____

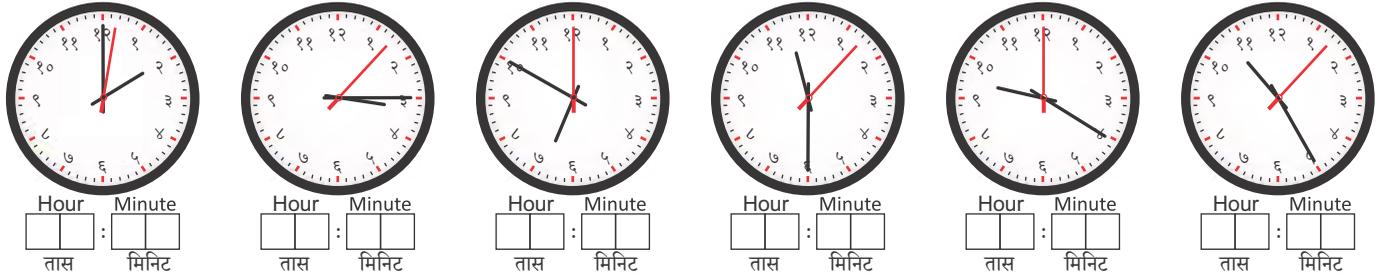
खालील उदाहरणे सोडवा :

- कोमलकडे २४ रंगीत पेन्सिल आहेत. तिच्या आईने तिला आणखी ३७ रंगीत पेन्सिल दिल्या. आता कोमलकडे किती पेन्सिल झाल्या ?
- स्वाती १०० रूपये घेऊन बाजारात गेली आणि तिन ३६ रूपयाचे तांदूळ विकत घेतले. आता तिच्याकडे किती पैसे उरले ?
- रूपालीकडे १५ बॉक्स आहेत. प्रत्येक बॉक्समध्ये १० टॉफीज आहेत. तर रूपालीकडे एकूण किती टॉफीज आहेत ?
- सुजाताकडे ८३ पेन आहेत. ती या पेनांना तिच्या ९ मैत्रिणींमध्ये समान वाटप करू इच्छिते. समान वाटप केल्यावर सुजाताकडे काही पेन शिल्लक राहणार आहेत. जर शिल्लक राहणार असतील तर किती पेन शिल्लक राहतील ?

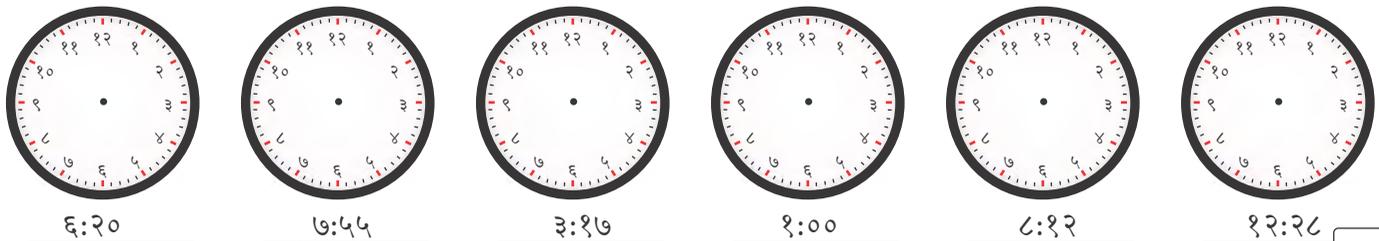
रिकाम्या जागा भरा :

१ तास = _____ मिनिट ४ आठवडे = _____ दिवस ५ मिनिट = _____ सेकंद
 ५ दिवस = _____ तास ३ वर्ष = _____ दिवस १० महिने = _____ वर्ष _____ महिने
 १ कि.ग्रा. = _____ ग्राम १ लीटर = _____ मि.ली. १० मीटर = _____ से.मी.

घडयाळात दाखविलेली वेळ त्याच्या खाली लिहा.

खाली दिलेली वेळ घडयाळात दाखवा.

“We want that education by which character is formed, strength of mind is increased, the intellect is expanded, and by which one can stand on one’s own feet.”

– Swami Vivekananda

Rotary
India Literacy Mission

Rotary India Literacy Mission
Skyline House
145, Sarat Bose Road, Kolkata - 700 026
Ph : 033-2486 3434/35
E-mail : info@rotaryteach.org
www.rotaryteach.org

**For any further information on Adult Literacy,
write to :**

✉ adultliteracy@rotaryteach.org

Dedicated to :

Total Literacy & Quality Education

Follow us on :

 www.facebook.com/RotaryIndiaLiteracyMission

 www.twitter.com/Rotaryteach

 www.plus.google.com/rotaryteach

Watch us on :

 www.youtube.com/rotaryteach